

ЗБОРНИК РАДОВА
С МЕЂУНАРОДНЕ МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНЕ
НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ ПО ПОЗИВУ

НЕМАТЕРИЈАЛНА КУЛТУРНА БАШТИНА ПАШТРОВИЋА

БУДУЋНОСТ ТРАДИЦИЈЕ
и ТРАДИЦИЈА ЗА БУДУЋНОСТ

ОДРЖАНЕ У РЕЖЕВИЋИМА
И ПЕТРОВЦУ НА МОРУ
8, 9, 10. И 11. МАЈА 2019. ГОДИНЕ

УРЕДИЛИ
ЗЛАТА МАРЈАНОВИЋ
ДУШАН МЕДИН
ДАВОР СЕДЛАРЕВИЋ

ПЕТРОВАЦ НА МОРУ – БУДВА – БЕОГРАД
2019.

ДР ТАЊА МИЛОСАВЉЕВИЋ
Институт за српски језик
Српска академија наука и уметности
Београд, Република Србија

СЛИКА СВЕТА ПАШТРОВИЋА У ПРИЧАЊИМА ВУКА ДОЈЧЕВИЋА

Сажетак: Причања Вука Дојчевића Стефана Митрова Љубише представљају својеврсну интерпретацију слике света формирану на вишевековном искуству, традиционалним духовним вредностима, специфичном поимању, доживљају и преосмишљавању стварности паштровске локалне заједнице. Поглед на свет Паштровића манифестује се у Љубишином делу кроз три сазнајна аспекта – преко језичке, фолклорне и уметничке слике света, чији се репрезенти преплићу, градећи јединствену и целовиту концептуалну и језичку структуру. Разгртањем њених слојева одгонетају се кодови традиционалне духовне културе Паштровића и особености језичког сазнања паштровске дијалекатске личности. Циљ нашег рада је анализа елемената колективне перцепције, мишљења, сазнања, моралне оцене, емоционалног односа према реалном окружењу, синкретисаних у пишком језику, паштровском говору и фолклорним формама инкорпорираним у књижевни текст. На основу добијених информација садржаних у лексичком значењу, фолклорној семантици и наративном садржају, и на основу језичког израза, понашајног обрасца и ставова главног књижевног лика, покушаћемо да реконструишемо црте менталитета и лингвокултурне карактеристике Паштровића.

Кључне речи: језичка, уметничка, фолклорна слика света Паштровића, *Причања Вука Дојчевића*

Слика света представља свеукупност знања о стварности изграђену на колективном искуству, при чему се разликују непосредна и посредна слика света. Непосредна се формира у људском сазнању у контакту с реалним окружењем. Спознаја стварности остварује се у психолошким процесима перцепције, доживљаја, мишљења. У мишљењу сваког народа концептуализује се национална слика света, у којој су садржани погледи на свет, представе о стварности конкретног народа (Пименова 2012; Голубаева 2015). Посредна слика света настаје фиксацијом концептосфере секундарним знаковима система, као што су језик, фолклор, уметност (Каналаш 2011: 60–61). Пут од ванјезичке стварности према појму и даље према језичком изразу разликује се од народа до народа, што је узроковано различитом историјом и условима живота тих народа, спецификом развитка њиховог сазнања. Свака језичка/говорна заједница има своју слику света – културно детерминисан скуп знања, представа, искустава, вредносних оријентира, обичаја. У процесу формирања националне слике света учествују различити фактори: адаптација човека на природне услове средине која га окружује, историјске околности у којима се народ развија, социјално-културни оквири и системи вредности подложни променама – што представља њен дијахрони слој. На тај начин, национална језичка слика света може се дефинисати као свеукупни систематизован поглед на свет представника одређене националне заједнице у дијахронији (Каналаш 2011: 63). Она се посредно манифестује у језику, националне особености забележене су у текстовима и одражавају се у народном говору, националној митологији, филозофији, традицији, фолклору. При томе је традиционална духовна култура најважнији елемент у систему механизма националне идентификације и има функцију главне компоненте националног само-сазнања као структурног етничког елемента.

Слику света као синтетичку панорамску представу о стварности носиоци не могу артикулисати с обзиром на то да је део колективног несвесног, већ се она може реконструисати једино истраживачким путем захваљујући њеној корелацији с другим сликама света (језичком, фолклорном, уметничком). Језичка слика света представља скуп свеукупних представа о свету фиксираних у језичком систему, пре свега у његовом лексичком и фразеолошком фонду. Национална језичка слика света поред универзалних елемената садржи идентификационе компоненте које носе информацију о етничким и културним карактеристикама народа који говори датим језиком и представља специфичан и оригиналан модел концептуализације стварности (Корнеева 2009; Миниханова,

Фаткулина 2012; Павловна 2015; Набиркина 2017). Територијално ограничени сегмент националне језичке слике света је дијалекатска језичка слика света, чије карактеристике произилазе из специфичног начина мишљења дијалекатске личности, који се одликује антропоцентризмом (човек у средишту језичке пажње), субјективизмом, повезаношћу са спољашњом средином, блискошћу с природом, конкретношћу у перцепцији објективне стварности, маштовитошћу, детаљизацијом и креативношћу у именовану реалија, високим степеном експресивности и емоционалности, актуелизацијом гротеске и хумора, али и негативних појава (песимизам). Дијалекатска лексика и фразеологија најаутентичнији су репрезенти традиционалне културе конкретног социјума, а у непосредној вези са народним говором је фолклор, као један од основних извора знања о народном погледу на свет. Фолклорна слика света донекле кореспондира са дијалекатском језичком сликом света на плану наивне концептуализације и категоризације стварности, јер и једна и друга рефлектују преднаучни, наивни поглед на свет и интерпретирају га најчешће знацима конотативне семантике, у чијем су садржају имплементирани емоционално-експресивне значењске компоненте, морална оцена, вредносни суд, обавијени асоцијативним смислом који се може семиотички декодирати једино преко културног фона. Фолклорна слика света настајала је као резултат прекодирања нефолклорног материјала (митолошког и етнографског) кроз систем фолклорних кодова уопштавањем, типизацијом и преводом културних смислова на језик поетске симболике (Елизарова Стерлитамак 2010, Пименова 2012). У вербалној реализацији фолклорне слике света одражени су стереотипи традиционалне народне културе. У паремијама (кратким фолклорним формама) разоткривају се формуле социјалних односа, које манифестују начин народног живота, моделе поимања добра и зла, аксиолошку процену етичких категорија (мудрости, храбрости, поштења).

Фолклорна слика света учествује у формирању и усложњавању опште националне слике света – културне суперструктуре у којој је рефлектована свеукупност националног искуства, уткавши у њу целокупни фонд националних вредности, оријентира, архетипова, симбола, образаца који одређују понашање чланова колектива. Фолклорна интерпретација човекових поступака одражава културне стереотипе датог етноса, а преко фолклорних форми, тј. фрагмената фолклорне слике света, национална слика света се попуњава етничким константама, вредностима, принципима, традицијама, представама о животу, погледима на свет.

Лингвокултурна информација садржана је у још једном облику језичке репрезентације слике света, а то је уметнички текст – језичка реализација културно условљених особености националне слике света. Уметнички текст као средство моделирања социокултурне средине представља опширан и поуздан језички материјал за описивање стереотипа лингвокултурне заједнице. Лингвокултуролошки приступ интерпретацији уметничког текста у фокус истраживања ставља аутора, посматрајући га као националну језичку личност. Национално-културна припадност аутора суштинска је одлика уметничког дела, јер истовремено представља резултат индивидуалног преосмишљавања стварности и функционише као средство моделирања конкретне социокултурне средине (Набиркина 2017). Коришћење лингвокултуролошких јединица које садрже сегменте језичког значења и изванјезичког културног смисла даје специфичан национални колорит уметничког дела.

У *Причањима Вука Дојчевића* преламају се све три слике света – језичка, фолклорна и уметничка, градећи аутентичну слику света Паштровића. Стефан Митров Љубиша је у свом прозном делу укрстио сва три сазнајна аспекта и у њега уткао кодове традиционалне паштровске културе. Слојевитост Љубишиног дела произилази из сложености његове концептосфере, где се, према лингвокултуролошком тумачењу, сусрећу три језичке личности – језичка личност аутора, дијалекатска језичка личност и фолклорна језичка личност. Ауторова уметничка концептосфера израз је пишчевог идентитета који је неодвојив од колективног идентитета Паштровића, који је изражен народним говором и фолклором. Локални говор (говор Паштровића) којим је дело писано уметников је механизам заштите етничког (социјалног) и културног простора, а фолклорни слој, као инструмент интерпретације вредности и представа локалне заједнице, уметничка потврда паштровског лингвокултурног идентитета. Издвајањем вредносних компонената у семантици дијалекатских језичких јединица и фолклорних форми, којима су на уметнички начин вербализовани и репрезентовани културни концепти, могуће је описати локалне културне особености погледа на свет ове социокултурне и лингвокултурне заједнице.

Стефан Митров Љубиша народним говором уметнички обликује реалност, а у преосмишљавању реалног света полази од фолклорног погледа на свет, при чему ствара секундарну интерпретацију стварности, која се пројектује у уметничку слику света са елементима искуства, сазнања и социокултурних смислова паштровског колектива.

Уметнички концепти у *Причањима Вука Дојчевића* су ауторски филтрирани концепти лингвокултурне заједнице коју писац репрезентује и манифестује начин доживљавања и схватања света, што је поуздана основа за реконструисање црта карактера, карактеристика менталитета и лингвокултурних специфичности паштровске језичке личности.

У *Причањима Вука Дојчевића* актуелизују се принципи уметничко-естетске парадигме одређеног времена и простора, индивидуални (пишчев) поглед на свет и традиционално локално поимање света. Ове три парадигме учествују у формирању концептосфере Стефана Митрова Љубише која се рефлектује у структурној и садржајној комплексности његовог дела. Значењској слојевитости Љубишине наративне прозе доприносе уметнички концепти који преносе социокултурне (друштвена регламентација: моралне норме, понашајни обрасци) и аксиолошке информације (морална и емоционална оцена, колективни вредносни суд), рефлектујући базичне компоненте традиционалне духовне културе Паштровића.

Ослањајући се на народну традицију, Стефан Митров Љубиша конструише сопствени уметнички свет, антропоцентричну слику света у чијем је средишту сам аутор конципиран као човек из народа, што се огледа у преношењу нарације на главног јунака, који има двоструку функцију – наратора и лика. Овај уметнички поступак омогућује писцу да проговори преко јунака и да преко његових речи и поступака изрази сопствене представе о свету, али и да, истовремено, пренесе народно знање и искуство, које потврђује народним мудростима, преточеним у пословице и изреке. Уграђујући кратке фолклорне форме у уметнички текст, који неретко претаче у анегдоту (још једну форму народног казивања), писац обликује наративно приповедање, чиме се приближава усменој традицији, што је додатна потврда ауторове идентификације са социјумом. „Пошто се у народним творевинама налазе слојеви наталоженог искуства и мудрости, Љубишин је главни циљ да их ревитализује, односно да им продужи вијек трајања снагом своје уметничке имагинације. Управо се кроз дихотомију усменог (народног) и писаног (умјетничког) елемента препознају све особености Љубишине прозе“ (Поповић 2014: 55).

Вук Дојчевић је носилац традиционалних вредности паштровског колектива, у његовом говору и понашању ситуирана су етичка начела и садржана морална оцена социокултурне средине из које потиче, али није представљен као етнички прототип већ као народски човек са позитивним и негативним особинама. Међутим, основна морална начела која заступа језгровито су репрезентована у виду пословица, а уметнички

поступак потврђује да су општи судови сажети у народним пословицама и ставови самог аутора. Фолклорни материјал инкорпориран у уметнички текст носилац је индивидуалног (пишчевог) и колективног (паштровског) система вредности, а реконструкција базичних културних концепата на основу језичког, фолклорног и уметничког садржаја откриће које су универзалне вредности присутне у свести паштровског језичког бића, а које су приоритетне у функционисању и опстанку заједнице и као такве носе изразит локални карактер.

Овом приликом осврнућемо се на културне константе које упориште налазе у народној речи, а трансформисане у поетски израз најупечатљивије репрезентују менталитет паштровске језичке личности.

Аксиолошки концепт мудрости најразвијенији је у *Причањима Вука Дојчевића* – транспонован у фолклорни садржај кроз језгровит израз, уметнички стилизован преко анегдотског облика казивања, имплициран у карактеризацији главног јунака као његова доминантна особина. Књижевни историчари су указали на то да је главно својство Вука Дојчевића управо мудрост, јер овај појам најбоље одговара његовом паметовању у приповедању, „искусном распредању замршених чворова живота, лукавствима његовог духа и његовој мудријашкој виспрености. Он у претежном броју својих причања приказује себе да је паметнији, мудрији, искуснији од других“ (Глигорић, 1954: 100, према Поповић 2014: 65), те да својим разумним расуђивањем доприноси разрешавању конфликтних ситуација које се могу изродити из људских односа. Ову Вукову особину апострофира и сам аутор, описујући га у прологу као човека „ћуди весељасте и шаљиве, ума оштра и бистра, памети здраве и досјетљиве, говора пуна и отресна“. Домишљатост, довитљивост, сналажљивост, досетљивост, као саставне компоненте ширег концепта, актуелизирају се и у речима и у поступцима Вука Дојчевића, чиме се значењски оквир уметничког концепта проширује и попуњава квалитативним (наративним и фолклорним) садржајем, све у функцији портретисања лика и наглашавања основног аксиолошког принципа паштровске заједнице. Ове духовне категорије најексплицитније се реализују у анегдотским ситуацијама и уметничком садржају другог (*Свуда њоћи, дома доћи*), трећег (*При муци њирисџа, њо муци нишџа*), четвртог причања (*Тешко нојама њод махниџом џавом*) и поново се актуелизирају у последњим деловима књиге, директно их мармирајући пословичким насловима – 20. *Боље у њамеџ икад неџоли никад*, 25. *Чисџа њамеџ – лијеџо блаџо*, 29. *Премудросџ – немудросџ*, 31. *Ако је мука њирџеџи, није њамеџоваџи*. За сваки свој домишљати поступак Вук бива

награђен дукатом (*Би му мила моја досјетљивоси* [мисли на Иванбега] *йак ме дарује дукаџом* [1]; *А јосјодар, йошџо се смлачи, разједи и окријейи, дарује ме дукаџом* [4]), што показује да је довитљивост међу Паштровићима високо на скали цењених особина. Да је црпео мудрост из усмене традиције и на том предлошку развијао сопствену способност анегдотског приповедања и пословичког сажимања, градећи језгровит исказ, види се у поступку поентирања казаног у епилогу сваког причања, при чему се приповедач служи готовим фолклорним обликом – народном пословицом.

У непосредној вези са концептом мудрости је концепт смеха (хумора), као израз виспрености духа. И у том домену Вук Дојчевић демонстрира брзоточност ума. „Улога бистрога резонера који реалистички посматра свијет око себе није Дојчевића спречила у намјери да стварност слика бојама смијешног, комичног, сатиричног, каткад карикатуралног и гротескног“ (Поповић 2014: 66). Склоност ка шали и духовитом исказу, коју у великој мери поседује Вук Дојчевић, и потенцирање ове црте у портретисању лика, заправо је уметничко истицање комике као важног обележја паштровског погледа на свет, као начин изобличавања негативних појава. Хумористичко филтрирање стварности представља специфичан начин на који паштровска језичка личност концептуализује реално окружење и поима реалност, што се може издвојити као важна карактеристика менталитета Паштровића.

На комичан начин развијају се и негативни концепти који варирају етичке категорије храбрости и поштења, прототипичне вредности традиционалног херојског поимања света, при чему Вук Дојчевић искаче из патријархалног црногорског шаблона и антиципира представу о антијунаку. Кукавичлук и страх потенцирани су већ у првом причању *Ако коза лаже, не лаже рој*, а о својим слабостима Вук приповеда без стида и веома духовито (*Видим ја йојибџу очима, и бјак жив умро од сџраха... Дружина се соколи, оружје свјейли и йуни, а мени се осјекле ноје, йресахло јрло, а срце умрло. – Леле јујџрос и за довијека, јдје ме несрећа наведе на јунаке*). Он нема проблем да се суочи и пред слушаоцем изнесе своје моралне недостатке јер их јавно извргава аутоподсмеху и тај утисак појачава пословицом *Ако коза лаже, не лаже рој*, која илуструје сваки његов покушај да своје нејунаштво замаскира. У хумористичком светлу описује своје минус поступке, свестан да оно што му недостаје на мегдану компензује интелектуалном надмоћи, својом оштроумношћу, сналажљивошћу, проницљивошћу. Карикирањем сопствених црта личности Вук Дојчевић открива карактеристике паштровског менталитета,

којима су иманентни отвореност, непосредност, збијање шале на свој рачун, оптимизам. Активирање антиконцепата и удаљавање од прототипа у функцији је ауторове тежње да представи животни лик са свим врлинама и манама људским. Вук Дојчевић је истовремено и заштитник народне етике и патријархалне филозофије, а ипак човек са слабостима, човек народски, динамичан, животан, вишедимензионалан.

Патријархална вредност коју писац најчешће варира у негативној сфери како би појачао њен афирмативни значај за паштровски колектив јесте категорија заједништва, односно колективне слоге. Неслогу и завађеност измешта из приморског простора и социокултурног контекста Паштровића, а Вуку Дојчевићу додељује улогу објективног резонера који из неутралне позиције домишља то и успешно решава конфликте ни у чију корист и ни на чију штету. Ситуације у којима се Вук појављује у улози правичног судије који мири завађене стране тако што обесмишљава разлоге њиховог конфликта везују се најчешће за брдска црногорска племена (5. причање *Или каменом о лонац или лонцем о камен, ѿешко лонцу*), Зећане који су несагласни у заједничком интересу (6. *Да јој ѿреба наше слоје, не би никад кише нашло*) или Баране који се не могу усагласити при избору кнеза (7. *Ако немаш злојвора, маји ѿи ја је родила*). Концептуализација колективног јединства своди се на начело, које Вук Дојчевић, као глас аутора и у својству *vox populi* (гласа Паштровића), заступа, да опште добро мора вазда бити изнад појединачних циљева, с реалним погледом на људску себичност и индивидуалне прохтеве (*јер је ѿешко скујиѿи у једну кайицу сву челу, камо ли осу*). Правично разрешавање спорова садржајно попуњава уметнички концепт правде, која се у свести главног јунака поима као врхунска морална вредност (9. причање *Каква јеђа, ѿаква међа*). Приморски кодекс части вредновао је женска права и подједнако их штитио као и мушка, што читамо у десетом причању (*Женски донос – ѿразни ѿнос*: „У нас (Примораца) се суди лупешка глава у по цијене, а женска според јуначке. Да није жена, не би ни људи бивало. Ваљана жена вриједи града, на њој је кућа и напредак“).

Семантика културних информација често је замагљена дијалекатским језичким средствима и локалним културним фоном, тако да семантичко читање знакова традиционалне културе Паштровића умногоме олакшавају додатна етнографска и лексикографска објашњења дата уз текст. На тај начин сазнајемо о обичају бирања кнеза у Далмацији (7), о свадбеној обичајној пракси брдских племена да док свадба траје невеста спава са свекрвом (8), за обичај у Црној Гори, Брдима, Херцеговини и делу Приморја да уседелице носе капу (8), за религиозни обичај да се

у свакој српској кући осим крснице слави и прислужба (9), о сујеверју, народним веровањима и предсказањима (10), одредбама племенских закона (10). Специфичности паштровског погледа на свет утиснуте су у семантички садржај и значењску структуру дијалекатских лексичких јединица, које имају уско локални карактер и одражавају лингвокултурне особености говорне заједнице. Такве су нпр. лексеме *соихљебник* „пријатељи што су много пута јели скупа, или дијелили со и хљеб“, *истѝраѝбина* и *наѝраѝбина* „новонасељени људи кад дођу да живе на женино имуће (домазетство) плате цркви хиљаду асприх истраѝбине, за имати право у цркви у укопалиштву, у црквеној заједници; па опет толико натраѝбине селу за воду, за гору, за пашњаке, што је сеоска заједница“, *хрвашиѝина* „вино и грозђе из унутрашњости Далмације“, и многе друге речи и фразеологизми.

Аутохтоне вредности локалне културе најизразитије су транспоноване у дело Стефана Митрова Љубише, уткане у језички, фолклорни и уметнички садржај његовог стваралаштва, које представља својеврсну интерпретацију паштровског погледа на свет. Из Љубишине прозе, између осталог, чита се и тумачи аутентична слика света Паштровића, што отвара могућност за лингвокултуролошки приступ уметничком тексту, на основу којег се могу реконструисати модели концептуализације објективне стварности ове социокултурне заједнице. Издвајање вредносне компоненте у семантици језичких и фолклорних јединица у Љубишином делу, које су му послужиле као средство изражавања културних концепата, и у семантици сликовитог уметничког преосмишљавања стварности, омогућава описивање базних социокултурних карактеристика погледа на свет Паштровића, који умногоме учествују у обликовању лингвистичке репрезентације света. Лингвокултурна вредност *Причања Вука Дојчевића* није само у денотирању колорита социокултурног оквира, већ и у разбијању датог контекста и ширењу аксиолошког поља које се попуњава националним обележјима и општим културним значењима. Клиширани облици народних умотворина и њихово уланчавање ублажавају субјективну модалност уметничког текста и уопштавају локални контекст, учитавајући опште ознаке у конвенционални садржај дају му ширу димензију, издижући традиционална схватања паштровске лингвокултурне заједнице на ниво културних универзалија.

БИБЛИОГРАФИЈА

Извор

Љубиша, С. М. 1955. *Причања Вука Дојчевића*. Београд: Издавачко предузеће Рад.

Литература

- Вуковић, Н. 1980. *Приповиједање као ојсесија, Студија о Љубишином делу Причања Вука Дојчевића*. Цетиње: Обод.
- Голубева, Е. В. 2012. „Фолклорна картина мира в калмыцких сказках“. *Альманах современной науки и образования*, № 12 (67), часть 1, 37–39. http://scjournal.ru/articles/issn_1993-5552_2012_12-1_09.pdf (приступљено: 15. априла 2019).
- Елизарова Г. С. 2010. „Фолклорна картина мира как часть национальной картины мира“. *Филологија, језикознание, дидактика: теорија и методика истрагованија: сб. науч. њр*. Екатеринбург, 55–58. http://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/19385/1/fld_2010_08.pdf (приступљено: 15. априла 2019).
- Калуђеровић, И. 1992. *Стефан Миширов Љубиша: Причања Вука Дојчевића*. Београд: Научна књига.
- Каналаш, О. П. 2011. „Језикова и национална картина мира как компонент лингвистического истрагованија.“ *Lingua mobilis* (27). Челябинск, 60–64. <https://cyberleninka.ru/article/n/yazykovaya-i-natsionalnaya-kartiny-mira-kak-komponent-lingvisticheskogo-issledovaniya> (приступљено: 15. априла 2019).
- Ковачевић, М. 2011. „О типовима говора у Причањима Вука Дојчевића Стефана Митрова Љубише“. *Годишњак за српски језик и књижевности ХХИВ/10*. Ниш, 27–37.
- Корнеева, Т. А. 2009. *Језикове реализације особености националне карине мира художественном текстне: на материјале романа Э. Тан*. Автореферат диссертације. www.dissercat.com/content/yazykovye-realizatsii-osobennosti-natsionalnoi-kartiny-mira-v-khudozhestvennom-tekste (приступљено: 15. априла 2019).
- Кочнова, К. А. 2015. „Језикова картина мира писателя: аспекты и методы истрагованија.“ *Вестник ВГУ. Серия: Филологија. Журналистика*, 3. Воронеж, 53–56. <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/philolog/2015/03/2015-03-11.pdf> (приступљено: 15. априла 2019).
- Маслова, Ж. Н. 2011. *Поетическа карина мира и еј репрезентација в језике*. Автореферат диссертације. <http://www.dslib.net/jazyko-znanie/rojeticheskaja-kartina-mira-i-ee-reprezentacija-v-jazyke.html> (приступљено: 15. априла 2019).

- Миниханова, Л. К. и Ф. Г. Фаткуллина. 2012. „Художественная картина мира как особый способ отражения действительности.“ *Вестник Башкирскоїо универсиџетџа* 17, 3(1). Уфа, 1626–1627. <file:///C:/Users/pc2012/Downloads/hudozhestvennaya-kartina-mira-kak-osobyu-sposob-otrazheniya-deystvitelnosti.pdf> (приступљено: 15. априла 2019).
- Набиркина, О. В. 2017. „Карцина мира художественного произведения и ее аксиологические параметры“. *Вестник. Наука и џрактџика*. Варшава, 176–179. <http://xn--e1aaifpcds8ay4h.com.ua/pages/view/471> (приступљено: 15. априла 2019).
- Павловна, Р. М. 2015. „Художественная картина мира: принципы двухосновной природы“. *Исторические, философские, џолиџические и юридические науки, куљџуролоџия и искуствоведение. Вопросы џеории и џрактџики*. Но. 9. Ч. 1. Тамбов, 115–118. http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2015_9-1_32.pdf (приступљено: 15. априла 2019).
- Пименова, М. В. 2012. „Фольклорные картины мира русского и татарского народов“. *Филолоџия и куљџура*. Но 2 (28). Казань, 95–98. <https://cyberleninka.ru/article/n/folklornye-kartiny-mira-russkogo-i-tatarskogo-narodov> (приступљено: 15. априла 2019).
- Lutovac, M. 2012. „Ljubišin civilizacijski usud“. *Montenegrina*. <http://montenegrina.net/nauka/knjizevnost/knjizevna-kritika/mr-milun-lutovac-ljubisin-civilizacijski-usud/> (приступљено: 15. априла 2019)
- Popović, N. 2014. „Odnos folklornog i narativnog u Pričanjima Vuka Dojčevića S. M. Ljubiše.“ *Matica: časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 58. Cetinje–Podgorica, 53–92. <http://www.maticacrnogorska.me/files/58/03%20nikola%20popovic.pdf> (приступљено: 15. априла 2019).
- Popović, N. 2018. „Slika Primoraca i Zagoraca u djelima S. M. Ljubiše“. *Matica: časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu*, 74. Cetinje–Podgorica, 271–304. <http://www.maticacrnogorska.me/files/74/15%20nikola%20popovic.pdf> (приступљено: 15. априла 2019).